

DET VAR EN GÅNG FÖR LÄNGE SEDAN...

...ja för tusen år sedan närmare bestämt, en kvinna som hette Estrid. Det här var på vikingatiden då marken kring Vallentunasjön beboddes av mäktiga släkter.

Det var en tid av långväga resor, storslagna maktanspråk och en tro i förändring. Här levde vikingakvinnan Estrid och hennes familj i flera generationer. Möt Östen som styrde kosan mot Konstantinopel, Holme som stred i Italien och självklart stormannen Jarlabanke – som ensam ägde hela Täby.

Tusen år kan tyckas avlägset men på den här platsen kommer historien nära. Den här bygden är unik. Ingenstans i världen finns så många välbevarade runinskrifter som i området kring Vallentunasjön. Och genom skrifterna får vikingatidens människor liv.

Följ med på en resa i Runriket!

1 JARLABANKES BRO

På den här platsen lät stormannen Jarlabanke uppföra en imponerande vägbank över ett annars svårframkomligt våtmarksområde. Jarlabankes bro, troligen byggd på 1050-talet, är ett av Sveriges mest omskrivna historiska monument. Genom århundraden har stenar försvunnit från platsen. Idag är en tredjedel av sträckan restaurerad till det utseende man vet att bron hade omkring år 1700.

2 TÄBY KYRKA

Täby kyrka är en stenkyrka från 1200-talets slut med takmålningar utförda av den kände Albertus Pictor på 1480-talet. Innan kyrkan byggdes kan det här ha varit platsen för Jarlabankes gård. I vapenhusets vägg finns två delar av en runsten inmurad. Stenen ristades på 1000-talet och berättar om Holme som dött i nuvarande Italien. Gissningsvis var Holme en av de många skandinaver som tog värvning hos kejsaren i det bysantinska riket.

3 BROBY BRO

I området kring Broby bro finns sex runstenar. Fyra av dem kan härledas till Jarlabankes släkt. En av stenarna är rest av vikingakvinnan Estrid, Jarlabankes farmor, till minne av hennes man Östen som avled i Grekland. Stenen är den enda bevarade svenska runristning som nämner pilgrimsfärderna till Jerusalem. Det var under utgrävningar vid Broby bro som man hittade Estrids grav.

4 FÄLLBRO

Vid Fällbro finns tre runristade berghällar. Här finns också en runsten rest till minne av den döde Jarlabanke. Både hällarna och stenen nämner bygget av en bro – troligen var bäcken som delar Fällbro och Hagby betydligt bredare på den här tiden. Gravfälten runt Fällbro visar att det redan under vikingatiden legat en stor gård på platsen.

HITTA RÄTT I

5 RISBYLE

På de två runstenarna i Risbyle nämns den kända plundraren Ulf i Bårresta rest i Skålhamra. På stenen finns en runristning som är förlagan till Täbys kommunarkils tingstad som ligger på

RUNRIKET

yle möter vi Skålhamrasläkten. Engels-
te en av stenarna över sin vän Ulf i
en ovanlig korsform i ryskbysantinsk stil som
nvapen. Skålhamrasläkten grundade också
andra sidan av Vallentunasjön.

6 GÄLLSTA

Vid Gällsta står det tre runstenar som omnämner fyra generationer av samma släkt. Här finns också en sten som inte har någon runinskrift, men väl ett kors. En av stenarna är signerad av Öpir, en flitigt anlitad runristare under den senare hälften av 1000-talet.

7 GULLBRON

Dokument från 1600-talet visar att det från början stod fyra resta stenar vid Gullbron. Tre av dem är idag utflyttade i landskapet och en är försvunnen. På Gullbrostenarna möter vi Lindösläkten, en inflytelserik familj norr om Vallentunasjön på 1000-talet. Två av stenarna vid Gullbron är resta av kvinnor: Astrid och Inga. Att kvinnor lät resa runstenar kan ha inneburit att den vikingatida kvinnans ställning var stark, i alla fall i det ledande samhällsskiktet.

8 VALLENTUNA KYRKA

Vid Vallentuna kyrka kan du se flera olika runristningar. Runstenen som är inmurad i kyrkans vägg berättar om ett skeppsbrott. Här finns också en sten som Jarlabanke lät resa till sin egen ära. På stenen meddelar Jarlabanke att han har gjort en tingsplats och att han "ensam ägde hela detta hundare". Hundare var ett geografiskt område som antagligen skulle motsvara en medelstor kommun idag.

9 ARKILS TINGSTAD

Den här fantasieggande stensättningen, tingsplatsen, nära sjön är unik i sitt slag. På de två runstenarna berättar Ulfs söner i Skålhamra att de rest stenarna och anlagt tingsplatsen till minne av sin far. Troligen var det här bygdens män träffades för att skipa rättvisa och fatta beslut i viktiga frågor.

LIVET I RUNRIKET PÅ VIKINGATIDEN

De allra flesta av vikingatidens människor reste aldrig särskilt långt från sina födelsebygd utan levde som fredliga bönder. Nästan allt som behövdes producerades vid gården eller nära hemmet. Ett eventuellt överskott kunde bytas mot mer exotiska varor eller prestigeföremål som glaspärlor och fina textilier.

Från Mälaramrådet reste man framför allt österut, över dagens Ryssland och vidare ned mot Medelhavet, för att bedriva handel. Enstaka individer deltog i plundringstågen mot bland annat England och Frankrike. På så vis skaffade sig vissa släkter stora rikedomar och kunde stärka sin maktställning i hembygden.

Vid den här tiden i början av 1000-talet lät Olof Skötkonung döpa sig. Han blev därmed den första kristna kungen att regera över både Svealand och Götaland. Understödd av kyrkan växte ett nytt modernare samhälle fram med Sigtuna och Mälardalen som epicentrum.

HUVUDPERSONERNA I RUNRIKET

Estrid var en av 1000-talets mäktigaste kvinnor i Täby och Vallentuna. Hon var också bland de första kristna i området. Estrid föddes omkring år 1000 på Snättsta, en rik gård i nuvarande Vallentuna kommun. Estrids första man hette Östen och med honom fick hon flera söner. Östen dog under en resa till Jerusalem och efter en tid gifte Estrid om sig med Ingvar från Harg i Uppland. Efter att ha fött ytterligare tre söner och överlevt även sin andra man återvände Estrid till sina barn och barnbarn i Täby.

Jarlabanke, Estrids barnbarn, föddes runt år 1035. Jarlabanke gifte sig två gånger, först med Fastvi och sen med Kättilö och fick två söner. Han var en man med gott självförtroende och stora ambitioner, och en av få som reste runstenar över sig själv. På stenarna skryter han bland annat om att han ensam ägde hela Täby.

HUR SÅG ESTRID UT?

Att identifiera tusen år gamla kvarlevor är nästan omöjligt. Men med utgångspunkt från vad runstenarna berättar menar arkeologer vid Stockholms läns museum att det är Estrids grav man funnit vid Broby bro. I graven fann man silvermynt, smycken och en kniv – ägodelar som visar på en hög social ställning.

Utifrån det tusen år gamla kraniet har man återskapat Estrids utseende med modern kriminalteknik. På Täby bibliotek och på Stockholms läns museum kan du se Estrid som gammal och som ung.

RUNSTENAR SOM REKLAMPELARE

Under 1000-talet ökade den kristna missionen i landet och tron på de gamla asagudarna gav vika för den nya religionen. Bakom den utvecklingen stod kungen och ett antal stormannafamiljer som välkomnade en ny samhällsordning. Vid den här tiden fanns inte några gemensamma kyrkor. De första kristna lät istället resa runstenar på sina ägor för att offentliggöra sin tro. Att resa runstenar var också ett sätt att visa sin rätt till att ära släktgården.

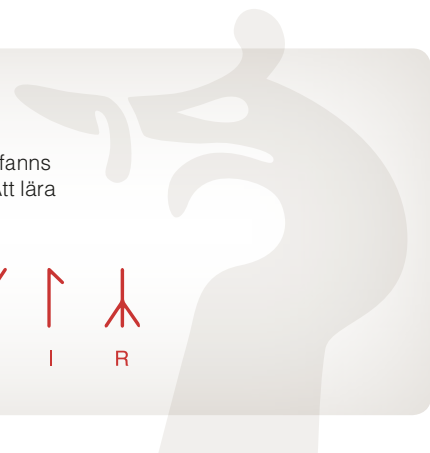
I ett landskap fullt av asatroende var det viktigt att placera stenarna så att de kunde ses av så många som möjligt. Stenarna var påkostade konstverk som målades i starka färger. Med tiden har färgerna försvunnit och idag är bara själva ristningen ifyllt så att det ska gå lättare att läsa texten.

Ristningarna var ofta beställningsarbeten utförda av särskilda experter, runmästare. Runskrifterna ger oss detaljerad information om hur vikingarna levde. Texten på stenarna handlar oftast om att hedra en familjemedlem som gått bort. Här får vi inblick i dåtidens utlandsresor, brobyggen, gravhögar, gårdar och ägoförhållanden.

VIKINGARNAS RUNSKRIFT

En runa är en slags bokstav som man ristade i sten eller trä. Runalfabetet kallas för "futharken". Från början fanns 24 runor, men under vikingatiden förändrades språket och runalfabetet förenklades och blev till 16 tecken. Att lära sig läsa runor kan verka svårt, men med lite intresse och fantasi kan du tyda runstenarnas budskap!

HITTA HIT!

Runriket ligger cirka 2,5 mil norr om Stockholm. Porten till Runriket, Jarlabankes bro, ligger i Täby kyrkby. Hit tar du dig med buss från Danderyds sjukhus eller med Roslagsbanan. Du kan också starta turen i Vallentuna. Besök sl.se för resinformation.

HUR TAR JAG MIG RUNT?

Med Jarlabankes bro som startpunkt kan du ta dig runt sjön med cykel, bil eller kollektivtrafik. Hela sträckan är nästan 3,5 mil lång. Alla fornminnen är tydligt utmärkta och på informationstavlorna kan du lära dig ännu mer om platsernas historia och betydelse.

LEK OCH RASTA

Vid Jarlabankes bro kan hela familjen få en introduktion till Runriket. Låt barnen leka i upplevelseparken och besök utomhusutställningen i paviljongen. Runt Vallentunasjön och nära besöksmålen finns flera fina rastplatser och badplatser.

BOKA EN GUIDE

Vi har guider som på flera språk kan berätta mer om Runriket och skraddarsy arrangemang just för din grupp. För bokning och mer information besök vår hemsida.

Med boken Guide till Runriket kan du på egen hand utforska Runriket under vägledning av erfarna arkeologer.

RUNRIKETS DAG!

En gång om året, sista lördagen i maj, lever vikingatiden upp igen. Runrikets dag bjuder på mängder av aktiviteter för barn och vuxna.

Håll utkik på hemsidan efter nästa datum!

www.runriket.se

RUNRIKET I MOBILEN – FÅ EN PRIVAT GUIDNING

Vill du veta mer om Runriket? Scanna QR-koden för att komma till Runrikets webb-app. Här finns bilder, texter, kartor och en audioguide som berättar mer om besöksmålen. Ett annat sätt att nå audioguiden är att ringa de telefonnummer som anges på informationstavlorna.

Runriket är ett samarbete mellan Stockholms läns museum, Täby kommun och Vallentuna kommun.
www.runriket.se

